

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Єрмакова Олександра Юхимовича
на дисертацію Смертенюка Ігоря Ігоровича на тему
«Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств в контексті
кліматичних змін», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з напрямками
виконання науково-дослідних робіт

Ефективне функціонування аграрного сектору України забезпечує не тільки продовольчу безпеку держави, а виступає й запорукою соціально-економічного добробуту населення країни. Це потребує й успішного розвитку сільських виробників в особі сільськогосподарських підприємств. Однак сучасний етап їхнього господарювання потребує переходу аграрної галузі на інноваційно орієнтоване виробництво. Світовий та вітчизняний досвід переконливо свідчить, що ефективне конкурентоспроможне функціонування аграрного сектору можливе лише на інноваційних засадах розвитку. Тому пошук ефективних шляхів інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та їх ефективна реалізація є надзвичайно важливим питанням сучасної агроекономічної науки. Важливість зазначеного підсилюється й тим, що одним із найбільших вагомих викликів ХХІ століття стає зміна клімату, яка має несприятливий вплив на навколишнє середовище і потребує й опрацювання та розробки напрямів успішного функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах кліматичних змін сьогодення.

Нами поділяється думка автора, що попри наявність численних наукових розробок, недостатньо опрацьованими залишаються питання інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, що зумовлює актуальність дисертаційного дослідження Смертенюка І.І. за темою «Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін».

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210), у межах якої автором досліджено теоретичні та методичні основи інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, проаналізовано їх сучасний стан та обґрунтовано стратегічні орієнтири.

Ступінь достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Для досягнення поставленої мети автором проведено детальне вивчення широкого спектру вітчизняних і зарубіжних наукових праць з проблематики інноваційного розвитку аграрного підприємництва і зокрема сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін. Список використаних джерел містить 185 найменувань. Це дало змогу автору дисертації не лише узагальнити та систематизувати існуючі теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти досліджуваної проблематики, врахувати зарубіжний досвід її теоретичного та практичного розв'язання, але й визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми, окреслити новий напрям для власного наукового дослідження. Висновки, зроблені автором за результатами дисертаційного дослідження логічно взаємозв'язані, відображають задекларовану автором новизну наукових досліджень, концептуальні положення підходів до розкриття проблеми інноваційного розвитку аграрного підприємництва і зокрема сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, які мають значний вплив на результати господарювання аграрного сектору економіки України.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали діалектичний метод пізнання та системний підхід до обґрунтування процесу інноваційного розвитку підприємств, результати досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців з питань інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

У процесі виконання дисертаційної роботи автором використано досить широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів економічного дослідження.

Інформаційну базу дослідження Смертенюка І.І. склали законодавчі та нормативні акти України, офіційні матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства екології і природних ресурсів, Державної служби статистики України, дані статистичної звітності сільськогосподарських підприємств, наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, інтернет-ресурси, результати власних досліджень здобувача.

У дисертації логічно розкрито поставлені завдання дослідження, що свідчить про досягнення обраної мети і завершеність опрацювання проблеми теоретико-методичного та практичного аспектів інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін.

Аналіз змісту дисертації та опублікованих праць дає підстави дійти висновку про достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться здобувачем на захист. Наукові положення, висновки і пропозиції, викладені в дисертації, є належним чином обґрунтованими. Достовірність результатів дослідження підтверджується високим рівнем їхнього теоретичного обґрунтування, впровадженням у практику і навчальний процес, а також апробацією на науково-практичних конференціях, публікацією у вітчизняних фахових та зарубіжних наукових виданнях.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації викладено сукупність теоретико-методологічних положень, висновків і рекомендацій, які містять наукову новизну і свідчать про особистий внесок автора у розвиток теорії і практики аграрного підприємництва щодо інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін.

Основними здобутками дисертанта є: розроблена автором стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, метою якої є

створення умов для розвитку сільськогосподарських підприємств на засадах високотехнологічного інноваційного виробництва одночасно із скороченням викидів парникових газів та адаптацією до зміни клімату в контексті забезпечення їх сталого розвитку, а також використання природних ресурсів з дотриманням вимог міжнародних договорів у сфері зміни клімату; удосконалені: основні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, які згруповано на біологічні, техніко-технологічні, організаційно-економічні, соціальні тощо; методичний підхід до комплексного аналізу інноваційного та соціально-економічного розвитку підприємств у розрізі регіонів із застосуванням таксономічного аналізу, що дозволило порівняти виділені нами різновекторні показники та виявити існування прямолінійного взаємозв'язку між ними; механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах зміни клімату, в якому виокремлені фактори інноваційного розвитку, джерела інвестицій, а також основні складові інноваційного процесу (ідея, винахід, впровадження, маркетинг і збут), що створює умови для сталого розвитку підприємств; структурно-логічна схема дослідження проблеми вдосконалення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін.

Потрібно також зазначити, що в дисертації Смертенюка І.І. набули подальшого розвитку й такі наукові положення, як: понятійно-термінологічний апарат у частині трактування поняття «інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін»; систематизація напрямів адаптації сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, які спрямовані на коригування технологічних процесів, розвиток диверсифікаційних напрямків, діджиталізацію виробництва, удосконалення систем і механізмів страхування та державної підтримки товаровиробників; пропозиції із систематизації основних інструментів інноваційної політики держави в галузі сільськогосподарського виробництва; методичний підхід до оцінювання фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Теоретична і практична значущість результатів дослідження

Теоретична значущість дисертаційного дослідження Смертенюка Ігоря Ігоровича полягає в поглибленні наявних і розробленні нових теоретико-методологічних положень щодо інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах кліматичних змін. У роботі автором обґрунтовано низку концептуально нових, важливих для економічної науки та аграрного підприємництва наукових положень, висновків і рекомендацій.

Запропоновані у дисертації наукові підходи, а також розроблені наукові положення в частині теоретико-методичних та науково-практичних засад інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, збагачують агроекономічну науку новими уявленнями щодо сучасних аспектів розвитку інноваційно орієнтованого аграрного підприємництва України. Теоретико-методичні положення даного наукового дослідження використовуються у навчальному процесі Уманського національного університету садівництва.

Практичне значення дисертаційної роботи І.І. Смертенюка підтверджується результатами її апробації, що засвідчують представлені офіційні документи, які містяться в додатках дисертації. Наукові розробки дисертанта щодо інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін були використані відділом розвитку сільських територій та захисту довкілля Уманської районної державної адміністрації Черкаської області у частині розробки інноваційних напрямів адаптації сільськогосподарських підприємств до змін клімату (довідка № 538/01-06 від 22.12.2020 р.).

Розроблена автором Стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін впроваджується в господарську діяльність ТОВ «Кузьмина Гребля» Христинівського району Черкаської області (довідка від 17.02.2021, № 59).

Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

За темою дисертації автором опубліковано 10 наукових праць, з них: 3 статті – в зарубіжних наукових виданнях; 3 статті – у наукових фахових виданнях України, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз, 4 праці апробаційного характеру, за результатами участі здобувача у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Перелік опублікованих Смертенюком І.І. праць за темою дослідження у повному обсязі відображає зміст дисертаційної роботи. Вимоги МОН України щодо кількості та видів наукових публікацій, які оприлюднюють матеріали дослідження у відкритому друці, дотримано.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Смертенюка І.І., вважаємо за доцільне вказати на наявні в ній дискусійні положення та певні недоліки.

1. Серед своїх наукових здобутків автор наголошує, що ним вперше розроблено стратегію інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, яка базується на обґрунтуванні зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств з урахуванням кліматичних змін. Потрібно відзначити, що це є важливим науковим здобутком дисертанта, але ним в даному разі тільки вдосконалено вже розроблену іншими вченими стратегію інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті створення відповідних умов для її ефективної реалізації.

2. В таблиці 1.1 представлені позитивні та негативні фактори інноваційного розвитку підприємств. Зазначимо, що при цьому автор не приділяє достатньої уваги питанню власного відношення щодо даної класифікації з точки зору оцінки повноти та достатності включених до неї факторів макро-, мезо- та макрорівня. Окрім того, на рисунку 1.5 представлені напрями адаптації сільськогосподарських підприємств України до кліматичних змін. Вважаємо, що

робота значно виграла б, якби автор більш детально зупинився на описі напрямів державної підтримки сільськогосподарських виробників в умовах кліматичних змін.

3. В підрозділі 1.3 дисертації здобувачем розроблена структурно-логічна схема дослідження проблеми удосконалення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, яка на другому етапі передбачає аналіз кількісних та якісних показників даного процесу. Така методична позиція цілком допустима, але це дуже загальні напрями. Тут їх слід було виокремити за об'єктивним законом набуття ефектів, методично ідентифікувати в рамках кваліфікації інтегральної оцінки, про яку власне іде мова.

4. В другому розділі дисертації автором проведено дослідження індексу виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами України та динаміки виробництва продукції сільського господарства за категоріями господарств в постійних цінах 2016 року. Дослідження тенденцій зміни даних показників за аналізований період значно посилює обґрунтованість висновків.

5. Безумовно актуальними, цілком обґрунтованими та практично спрямованими є пропозиції дисертанта щодо формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін (підрозділ 3.2). Такі пропозиції здобувача, на нашу думку, мали б більш завершений формат, якби їх було конкретизовано адаптивним представленням на рівень конкретних господарюючих суб'єктів, тобто сільськогосподарських підприємств.

Разом з тим, вказані недоліки та зауваження не знижують загалом позитивної оцінки наукової і практичної значущості опонованої дисертації.

Загальний висновок

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Смертенюка Ігоря Ігоровича, базуються на теоретичних положеннях економічних та управлінських наук, сучасних методах наукового пізнання досліджуваних явищ та процесів, наукових працях вітчизняних і зарубіжних

вчених з питань інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін, власних науково-аналітичних напрацюваннях, що достатньою мірою забезпечує обґрунтованість і достовірність результатів дослідження.

Дисертація на тему «Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін» є цілісною, логічною, завершеною науковою працею. Зміст наукового дослідження дисертанта повністю відповідає спеціальності 076 - підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

На підставі зазначеного вище вважаю, що за структурою, змістом, науковою новизною та оформленням дисертаційна робота «Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств в контексті кліматичних змін» відповідає вимогам щодо написання таких робіт галузі знань 07 – управління та адміністрування та спеціальності 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність, а її автор, Смертенюк Ігор Ігорович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

професор кафедри економіки
Національного університету
біоресурсів і природокористування України,
доктор економічних наук, професор

О.Ю. Єрмаков

Підпис проф. Єрмакова О.Ю. засвідчує:
Начальник відділу кадрів НУБіП України

М.В. Михайліченко